

28. ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

TÉMA: SYSTÉMOVÁ PODPORA

Anotace

Školní psycholog je poměrně nová profese, která se začala prosazovat a formovat v 90. letech minulého století. Postupně se čím dál více etabluje v praxi a ukazuje se jako velmi užitečná a nezbytná při řešení výukových i výchovných potíží dětí. Doufejme, že v blízké budoucnosti bude počet škol, kde působí školní psycholog, rychle narůstat. V praxi se ukazuje, že vedle speciálního pedagoga je školní psycholog velmi výraznou a žádanou pomocí a podporou nejen dětem, ale i jejich rodičům a učitelům. Bohužel překážkou, která brzdí tento trend, je složité až krkolomné shánění financí pro pozici školního psychologa.

Praxe

Kdo je školní psycholog?

Školní psycholog (ŠP) je dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, zařazen do systému pedagogických pracovníků. Školní psycholog nemá pedagogický úvazek, tedy neučí. V roli školního psychologa není vhodné a žádoucí křížení pedagogického působení a psychologické činnosti u dětí ve škole, kde působí.

Co dělá?

Standardní činnosti školního psychologa určuje a vymezuje vyhláška č. 72/2005, novelizovaná vyhláškou č. 116/2011. Základní okruhy náplně práce ŠP jsou:

- **Diagnostika, depistáž:** spolupráce při zápisu do I. ročníku, depistáž specifických poruch učení u žáků ZŠ, diagnostika při výukových a výchovných problémech, depistáž a diagnostika nadaných dětí, zjišťování sociálního klimatu ve třídě, ankety, dotazníky ve škole
- **Konzultační, poradenské a intervenční práce:** krizová intervence, péče o integrované žáky, kariérní poradenství, individuální vedení, skupinová práce se žáky, podpora spolupráce třídy a učitele
- **Metodická práce a vzdělávací činnost:** semináře, příprava programu zápisu do I. ročníku, koordinace poradenských služeb ve škole i mimo školu, besedy, informační činnost

Vztahová síť školního psychologa ve škole

ŠP je při výkonu své práce v kontaktu s ředitelem (vedením) školy, pedagogickým sborem i učiteli jednotlivě, kolektivy tříd, jednotlivými dětmi a rodiči žáků školy.

Postavení školního psychologa vůči řediteli

Pro dobré fungování vztahů je zásadní, aby ředitel školy a ŠP vyladili hned na začátku své spolupráce zcela explicitně své kompetence z hlediska svých rolí ve škole a profesí. Před zahájením činnosti psychologa by mělo být jasné vymezené jeho možné pracovní zapojení a působení v systému školy. Ředitel školy by měl proto jasně vyjádřit svá očekávání a představy o práci ŠP. Školní psycholog by měl umět dát jasnou zpětnou vazbu řediteli školy, zda očekávání vedení školy jsou v jeho možnostech a zároveň v souladu s Etickým kodexem práce školního psychologa. ŠP je na jedné straně podřízeným ředitele školy, na druhé straně je zodpovědný především za své klienty. V metodické a odborné psychologické činnosti vedení školy do práce ŠP nezasahuje. ŠP se může dostávat do sporů tím, že z vážných etických důvodů nemůže poskytnout informace, o které je svým nadřízeným žádán. Je vhodné si také nahlas pojmenovat, že ŠP může v zájmu svého klienta spolupracovat s dalšími odbornými zařízeními (pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálním pedagogickým centrem, pediatrií, střediskem výchovné péče, psychiatry, sociálními pracovníky atd.).

TIP

Viz též karty 26 Asistent pedagoga, 27 Speciální pedagog, 29 Výchovný poradce a 30 Metodik prevence.

Postavení školního psychologa mezi učiteli

Další zásadní oblastí činnosti ŠP je kontakt s pedagogy. Aby mohl být přínosem pro učitele, musí se ŠP dobře orientovat v tom, co učitelé potřebují, co jim schází. ŠP potřebuje získat co nejvíce nejrůznějších informací a postřehů od učitelů. Měl by kolegy učitele seznámit s tím, co patří mezi jeho standardní činnosti. Měl by si zjistit konkrétní představy učitelů o svém působení ve škole – jak si učitelé představují pomoc školního psychologa a v jakých oblastech by ji nejvíce přivítali. Dle přání a potřeb učitelů pak může upravit svou nabídku služeb. ŠP může připravovat a vést odborné přednášky, kazuistické semináře pro učitele, může s učiteli individuálně konzultovat jejich starosti. Velkou výhodou je, může-li ŠP spolupracovat s metodikem prevence, výchovným poradcem a speciálním pedagogem. Jejich spolupráce může být základním stavebním kamenem pro fungování aktivního týmu zaměřeného na oblast prevence rizikového chování. V kompetenci ŠP nejsou jen výukové potíže, ale řeší také výchovné potíže, které často souvisí s neprospěchem, s obtížnou situací v rodině, s vrstevnickými vztahy ve třídě, šikanou či různými závislostmi.

Jak může ŠP konkrétně pomoci učitelům?

Učitelům pomáhá s různými sociometrickými metodami, intervnuje ve třídě v případě narušených vrstevnických vztahů (může reagovat často ihned),

analyzuje situaci, usnadňuje komunikaci, pomáhá řešit patové situace ve třídě. Současně provádí ve třídách depistáž dětí ohrožených rizikovým chováním nebo s obtížemi v chování apod. Měl by umět vést skupinové aktivity s dětmi s různými obtížemi. Pokud má ŠP dostatečnou důvěru jednotlivých pedagogů, může jim velmi pomoci rozbořením průběhu vyučovací hodiny, chování a reakcí některých dětí na učitele a naopak. Základem podobných rozborů je hledání situací a reakcí, které fungují a kterých si učitel nestihne v procesu výuky všimnout nebo je sám reflektovat. Kromě standardizovaných technik, které patří jen do rukou ŠP, může učitelům pomoci s použitím nestandardizovaných technik.

TIP

Školní psycholog může dát učiteli zpětnou vazbu o jeho hodině. Více v kartě 24 „Třetí oči“ ve výuce.

Spolupráce ŠP s rodiči žáků

Součástí práce ŠP je také podpora vzájemné spolupráce rodičů a školy. ŠP může usnadňovat kontakt či učitelé navrhnout různé postupy pro rozhovor s rodiči. Měl by umět pracovat i s celou rodinou (s rodinným systémem), v případě potřeby ji podpořit, pokusit se ji zaktivizovat v zájmu dítěte. ŠP by měl být dostatečně kompetentní k tomu, aby posoudil případnou potřebu další péče o dítě a rodiče vhodným způsobem nasměroval k využití pomoci dalšího odborníka.

Jak může ŠP pracovat se třídními kolektivy?

Mapování sociálního klimatu školních tříd vnímáme jako jednu z nejdůležitějších aktivit ŠP, proto by práce s třídními kolektivy měla být každodenní činností ŠP. Nezdravé sociální klima ve třídách je často příčinou rizikového chování, produkuje agresory, oběti, školní neúspěch a další negativní jevy. ŠP může problémy řešit „tady a teď“ – bezprostředně a ve třídě, kde vznikly. Řešení nemusí (a ani nemůže) být jednorázové, ŠP však může se třídou pracovat dlouhodobě. Měl by být zdatný (nebo alespoň ochotný) v sestavení skupinových aktivit či intervenčních programů, které pomáhají k řešení tíživé situace či problémů leckdy dlouhodobě utajovaných před učiteli. Programy či skupinové aktivity a postupy musí přizpůsobovat aktuálním potřebám a stavu třídního kolektivu. Měl by si uvědomovat klady, ale také nebezpečí a rizika skupinové dynamiky při vedení dětského kolektivu.

TIP

O sociálním klimatu více v kartě 12 Jak poznat, jaké je klima třídy?
Co může ŠP poskytnout jednotlivým dětem ve škole?

ŠP, jak také vyplývá z vyhlášky č. 72/2005 (respektive její novely č. 116/2011), může diagnostikovat při výukových či výchovných problémech dětí. Může poskytovat krizovou intervenci či konzultace dětem, rodičům a učitelům. Individuálně se věnuje dítěti dle jeho potřeb (vztahové potíže, školní neúspěch, nápravy poruch učení, pomalá adaptace apod.). Může s dítětem také pracovat terapeuticky. Ideální je, pokud umí pracovat jako terapeut s celým rodinným systémem (nutný terapeutický výcvik) – může tak velmi významně podporovat a posilovat motivace ke změně. Pro děti s podobnými potížemi může pořádat terapeutická skupinová setkání. Pomáhá také dle potřeby s problémy spojenými s volbou profesní orientace. Velmi pozitivně může ovlivňovat vztah žák – učitel. Může s učitelem individuálně konzultovat potřeby, prožívání žáka i jeho celkovou situaci (v některých případech je k tomu nutný souhlas rodičů).

Etický kodex práce školního psychologa je závaznou normou určující postupy vůči klientům, rodičům i učitelům. Udává rámec a hranice jeho činnosti ve škole, jsou jím ošetřena práva klientů, ale i možnosti psychologa jako odborníka.

TIP

Pro představu uvádíme úryvek z Etického kodexu školního psychologa:

Kolegové a zaměstnanci školy

ŠP se snaží rozvíjet harmonické a kooperativní pracovní vztahy s kolegy i ostatními pracovníky školy. ŠP si uvědomují, že mají působit jako členové týmu pracujícího ve škole.

ŠP nepronáší o svých kolezích a spolupracovnících devalvující poznámky.

Důvěrnost informací

ŠP jsou povinni udržovat v tajnosti důvěrné informace o žácích a studentech, které získali při výkonu své praxe, při vyučování nebo při výzkumu.

ŠP poskytují důvěrné informace o žácích a studentech úřadům teprve tehdy, mají-li k tomu souhlas rodičů nebo zákonných zástupců. Za určitých okolností musí mít nejprve souhlas žáka či studenta, než o něm poskytnou důvěrné informace rodičům nebo odborníkům z jiných institucí.

Pokud má škola šanci dosáhnout alespoň na částečný úvazek pro ŠP, rozhodně by neměla váhat s obsazením této pozice. ŠP patří do moderního školství, jehož hlavním zájmem je zdravý vývoj dítěte a jeho podpora a pojem „individuální přístup“ není jen nadměrně užívaným klišé.

Rizika

- nedostatek financí na školního psychologa
- problém udržitelnosti místa pro školního psychologa
- složitá pozice ve škole – ŠP je podřízený vedení školy, ale jiným způsobem než ostatní pracovníci (podávání informací, jednání v zájmu klienta apod.)
- nedostatečné vytvoření důvěry mezi ŠP a pedagogickým sborem
- ŠP může být některými pedagogy vnímán jako ohrožení (nevědí, co mají očekávat)
- nesouhlas některých zákonných zástupců s prací psychologa zejména v případě potřeby intervenčních programů s celým třídním kolektivem
- nesprávně vytvořené pracovní kompetence v týmu výchovného poradce, metodika prevence a speciálního pedagoga